

Yaxın Şərq: Azərbaycanın çoxqütblü xarici siyasətinin yeni istiqaməti

Azərbaycanın xarici siyasətində Cənubi Qafqaz bölgəsindən ayrı regionda - Yaxın Şərq coğrafiyasında fəallaşması təsadüfi sayılmamalıdır. Vətən müharibəsindəki tarixi hərbi-siyasi qələbədən sonra dövlətimizin beynəlxalq aləmdə həm nüfuzunun artması, həm də ən müxtəlif səpkili proseslərə təsir etmək imkanlarını qazanması rəsmi Bakının artıq yalnız regional deyil, daha geniş çərçivədə global hadisələrdə də rol oynamağa başlamış geosiyasi aktora çevrilməsi ilə nəticələnib.

Azərbaycanın beynəlxalq siyasətdə yeni statusa yiyələnməsi, yəni orta gücə çevrilməsinin də başlıca səbəbi məhz bu amildir. Ölkəmizin balanslaşdırılmış, milli maraq və mənafelərə əsaslanan xarici siyasəti son aylar ərzində bir qədər də şəxələnərək ən müxtəlif istiqamətləri əhatə etməyə başlamışdır. Bu çoxqütblü siyasət Azərbaycanın iqtisadi imkanları, hərbi qüdrəti və siyasi sabitliyindən irəli gəlir və Prezident İlham Əliyevin məharətlə həyata keçirdiyi diplomatiyanın əsasını təşkil edir.

Mənəvi bağlılığın geosiyasi ünvanı

Azərbaycanın müasir çağırış və təşəbbüslərin təmin olunmasına hesablanmış çağdaş xarici siyasəti ötən illərdən fərqli olaraq ciddi dəyişikliyə uğramışdır. Bu transformasiya prosesi ondan ibarətdir ki, indi rəsmi Bakının xarici siyasətinin qarşısında duran əsas vəzifə bütün resurs, imkan və alətlərin Azərbaycanın beynəlxalq müstəvidəki fərqli statuslu iştirakçı olaraq yeni geosiyasi hədəflərə nail olmasına yönəlib. Dövlətimiz dünyanın ikinci iqtisadiyyatı və Qlobal Cənubun aparıcı üzvü olan Çinlə strateji münasibətlər qurub, eyni zamanda Avropa İttifaqı ilə enerji təminatı sahəsində səmərəli işgüzar münasibətlərə malikdir. Türk dünyası Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, bizim evimizdir. Bu baxımdan xarici siyasətimizin mühüm istiqaməti də məhz qardaş türk dövlətləridir. Afrika dövlətlərinin liderlərinin Bakıya səfərləri göstərir ki, qitə təmsilçiləri ilə təmaslar yalnız Qoşulma Hərəkatı çərçivəsindəki əlaqələrlə məhdudlaşmır. Nəhayət, Azərbaycanın Yaxın Şərqdə fəallaşması ölkəmizin və xalqımızın islam aləmi ilə mənəvi bağlılığı ilə yanaşı, həm də Bakının müsəlman dünyasındakı siyasi və iqtisadi nüfuzu nöqtəyi-nəzərdən şərh olunmalıdır.

Diplomatiyamızın Yaxın Şərq istiqaməti bizim üçün global geosiyasi proseslərdə iştirakçı olmağımızla yanaşı, həm də ənənəvi xarakterlidir. Çünki Azərbaycan islam dünyasının təmsilçisidir və bu kontekstdə bizim müsəlman dövlətləri ilə həm fərqli beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində, həm də ikitərəfli formatda hər zaman pozitiv münasibətlərimiz olub. Torpaqlarımızın işğal altında olduğu müddətdə müsəlman dövlətlərinin daimi dəstəyini hiss etmişik. Məsələn, Səudiyyə Ərəbistanı Ermənistanı ümumiyyətlə, dövlət olaraq tanımayıb və bunun da əsas məqsədi İrəvanın Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə münasibətdə qəsbkar iddialarla çıxış etməsi olub. İslam aləminin ICESCO kimi nüfuzlu təşkilatı Azərbaycanın milli, dini və mənəvi sərvətlərinin Ermənistan tərəfindən

mənimsənilməsi və məhv edilməsinə qarşı hər zaman etiraz səsinə ucaldıb. Təsadüfi deyildir ki, torpaqlarımızın azad edilməsindən sonra Qarabağ və Şərqi Zəngəzura mütəmadi monitoring xarakterli səfərləri məhz bu təşkilatın heyətləri edib və işğaldan azad edilmiş bölgədə dini obyektlərimizin ermənilər tərəfindən dağıdılması, təhqir edilməsi və məhvi faktları təşkilat tərəfindən sənədləşdirilib. Bu, bizim bir xalq olaraq ən ağırlı problemlərimizdən biridir, çünki Yer üzündən silinən məscid və abidələrimiz təkcə tarixi deyil, həm də dini maddi-mədəniyyət sərvətlərimiz olub.

Azərbaycanın Yaxın Şərq regionu ilə daha sıx siyasi və iqtisadi birgə fəaliyyəti üçün atdığı növbəti addım ötən ilin sonlarında islam dünyasının ən nüfuzlu üzvlərinin təmsil olunduqları D-8-ə üzv qəbul edilməsidir. Bu təşkilat müsəlman ölkələrinin bir növ elitar qurumdur və buradakı üzvlər islam coğrafiyasının iqtisadi baxımdan ən qabaqçıl və proqressiv dövlətləridirlər. Azərbaycanın yekdilliklə D-8-ə üzv qəbul olunması həm dövlətimizin nüfuzunun, həm də xarici siyasətimizin Yaxın Şərq kimi vacib istiqamətdə aktivləşməsinin təzahürüdür.

Yaxın Şərq siyasəti çərçivəsində olduqca mühüm istiqamətlərdən biri Suriyadır. Son ayların bir sıra hadisələri və təmasları onu göstərir ki, Azərbaycan yeni Suriyanın iqtisadi və təhlükəsizlik arxitekturasında ciddi rol oynamağa başlayıb və bunun məntiqi olaraq izlənən proseslərin nəticəsi kimi bölgədəki mövqelərini daha da möhkəmləndirəcək. Azərbaycan Suriyada hakimiyyət dəyişikliyindən sonra sabiq prezident Bəşər Əsədin zülm hakimiyyətindən əziyyət çəkən sırayı xalq üçün humanitar yardım təşəbbüsü ilə çıxış etmiş ilk dövlətlərdən biri olub. Bunun ardınca Xarici İşlər Nazirliyinin heyəti Suriyaya səfər edib və bu dövlətin yeni rəhbərliyi ilə məhsuldar görüşlər keçirib.

Aprelin 11-də Türkiyədə keçirilən Antalya Diplomatiya Forumu çərçivəsində Prezident İlham Əliyevin Suriya Ərəb Respublikasının keçid dövrü Prezidenti Əhməd Əl Şaraa ilə görüşü baş tutub. Prezident İlham Əliyev həmin görüşdə qeyd edib ki, dəyişikliklərdən sonra Azərbaycan nümayəndə heyəti ən qısa müddətdə bu ölkəyə göndərilib və Əsəd rejiminin siyasəti səbəbindən uzun zaman fəaliyyət göstərməyən Azərbaycanın Suriyadakı səfirliyi fəaliyyətini bərpa edib. Dövlət başçısı ölkəmizin Suriyada sabitliyin möhkəmləndirilməsi üçün zəruri olan bərpa prosesində iştirak etməyə hazır olduğunu qeyd edib. Eyni zamanda Suriya lideri də Azərbaycanın gələcəkdə energetika, infrastruktur, təhlükəsizlik sahələrində ölkəsinə dəstək

göstərməsinin mümkünlüyü və önəmindən məmnunluğunu qeyd edib.

Azərbaycanın son illərin geosiyasi anarxiyasından əziyyət çəkmiş və mürəkkəb çağırışlarla üz-üzə qalmış Suriyada aktiv fəaliyyəti daha bir amillə də izah olunmalıdır. Suriyadakı hakimiyyət dəyişikliyi qardaş və strateji müttəfiq dövlət olan Türkiyənin bölgədəki nüfuz və təsirini xeyli artırıb. Təbii ki, Türkiyə bu ölkədə baş verən proseslərdə ən yaxın tərəfdəş və beynəlxalq aktor qismində iştirak edir. Ankaranın proseslərdəki eksklüziv rolu və statusunu bütün dünya qəbul edir. Bu baxımdan Azərbaycanın da bu global prosesdə iştirakçı olması həm də bizim qardaş Türkiyə ilə aramızda olan strateji münasibətlərin ruhundan irəli gəlir.

Yenilənən Azərbaycan-İran münasibətləri

İranda yeni Prezident - Məsud Pezeşkianın hakimiyyətə gəlişi dövlətlərimiz arasındakı münasibətlərin keyfiyyətə yeni mərhələsinin əsasını qoyub. İranın siyasi liderinin az öncə ölkəmizə olduqca uğurlu səfəri Bakı ilə Tehran arasındakı münasibətlərin daha pozitiv məcrada davam etdirilməsi, hətta inkişaf etdirilməsi üçün baza rolunu oynayacaq.

İran Yaxın Şərqdə baş verən proseslərin əvəzolunmaz və aktiv iştirakçılardan biridir və bu baxımdan Azərbaycanın bu coğrafiyada fəallaşması kontekstində Bakı-Tehran münasibətlərinin əhəmiyyəti daha da artır. Rəsmi Bakının son illər ərzində münasibətlərini daha da inkişaf etdirməyə çalışdığı İraq və Suriyada İranın ənənəvi güclü mövqeləri olub. Bu baxımdan Yaxın Şərqdə siyasi və iqtisadi fəaliyyət bölgənin ən nüfuzlu təmsilçilərindən biri olan İranla müsbət işgüzar münasibətlərin mövcudluğunu şərtləndirir. Olduqca vacib amil bundan ibarətdir ki, Tehran Bakının Yaxın Şərqdəki təşəbbüslərini tanıyır və qəbul edir. Bakıda səfərdə olarkən Prezident Məsud Pezeşkianın bu faktı dilə gətirməsi əlahiddə ciddi faktordur: "Bəzi məqamlar var ki, hələ yazılmayıb. Amma gərəkdir ki, onları da yazmaq və imzalayaq, onları mütləq həyata keçirək. Biz bunların həyata keçirilməsinə, icrasına qəti şəkildə qərarlıyıq. Mən həmin qətiyyəti həmçinin qardaşımızda görürəm. Allahın köməyi ilə digər layihələri bölgə üçün, İranın və Azərbaycanın gələcəyi üçün, hətta

Yaxın Şərq bölgəsi üçün birlikdə yara-dacağıq".

İran liderinin bu sözləri faktiki olaraq Suriya və Yaxın Şərqdə Azərbaycanın mövcudluğunun Tehran tərəfindən qəbul edilməsi anlamına gəlir. Onun Yaxın Şərqdə "birgə layihələr"dən danışması göstərir ki, İran Azərbaycanın Yaxın Şərq təşəbbüslərində tərəf kimi çıxış etməyi də mümkün sayır. Bu, özündə müxtəlif məzmunlu iqtisadi layihələrlə yanaşı, regional sabitliyi təmin edəcək təhlükəsizlik formatları çərçivəsində müştərək əməkdaşlığı da əks etdirə bilər.

Türkiyə-İsrail münasibətləri və Azərbaycan

Yaxın Şərqin gündəmində duran başlıca mövzulardan biri də son illər ərzində özünün gərginliyi ilə müşayiət olunan Ankara-Təl-Əviv əlaqələridir. Həm Türkiyə, həm də İsrail Azərbaycan üçün vacib dövlətlərdir. Əgər Türkiyə qardaş ölkədirsə, İsrail də strateji tərəfdəşımızdır. Ona görə də Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, iki dost ölkə arasında gərgin münasibətlərin olması Azərbaycanın milli maraqlarına cavab vermır: "Dostlarınız arasında pis münasibətlərin olması hər zaman pisdır. Bu, onlar üçün pisdır, bizim üçün pisdır və dünya üçün pisdır. Çünki düşünürəm ki, legitim narahatlıqlara, kifayət qədər yüksək səviyyədə etimadsızlığa baxmayaraq, hələ də normallaşma və qarşılıqlı maraq doğuran sahələr üçün əsas tapmaq olar. Zənnimcə, proses dayanmamalıdır. Azərbaycan prosesə kömək etmək üçün əlində olan hər şeyi edir".

Rəsmi Bakının Yaxın Şərqdəki fəaliyyətinin prioritet istiqaməti iki müttəfiq arasında hamar olmayan münasibətlərin sabitləşdirilməsi prosesində iştirak etmək və maksimal şəkildə gərginliyin aradan qaldırılmasına öz töhfəsini verməkdən ibarətdir. Bu proses Prezident İlham Əliyevin şəxsi nəzarətindədir və onu göstərir ki, Azərbaycan Yaxın Şərqə yalnız iqtisadi prioritetlər müstəvisində yanaşmır. Bakı eyni zamanda bölgədəki təhlükəsizlik problemlərinə maksimal şəkildə cəlb olunmaq, habelə sabitlik mühiti, qarşılıqlı etimad ab-havasının bərqərar edilməsində iştirak etmək niyyətindədir. Bu mürəkkəb prosesdə Türkiyə ilə İsrail arasındakı gərginliyin nizamlanmaması şəraitində uğur qazanmaq mümkün deyil. Məhz bu səbəbdəndir ki, Azərbaycan iki dost ölkə arasında

əlaqələrin yaxşılaşdırılması missiyasını öz üzərinə götürüb. Bunu Prezident İlham Əliyev də qeyd edir: "Hər iki ölkə Azərbaycanın yaxın dostudur. Biz Türkiyə ilə müttəfiqik. Biz 2021-ci ildə Şuşa Bəyannaməsini imzalamışıq və rəsmi surətdə müttəfiq olmuşuq. Baxmayaraq ki, bizim müttəfiqlik münasibətlərimiz de-fakto bu formal prosedurdan uzun müddət əvvəl mövcud olub. İsrail Azərbaycana dost ölkədir. Uzun illər ərzində hər ikimiz üçün çətin zamanlarda qarşılıqlı dostluq nümayiş olunub. Ona görə də, əlbəttə ki, bu iki ölkə arasındakı gərginlik bizim üçün çox narahatlıq doğurur. Artıq məlum olduğu kimi, - baxmayaraq ki, biz özümüz bunu açıq şəkildə heç vaxt bəyan etməmişik, bu, artıq kifayət qədər geniş şəkildə yayılıb, - Türkiyə ilə İsrail arasında ilk uğurlu barışıq müəyyən dərəcədə Azərbaycanın vasitəçiliyi ilə əldə olunub. Çünki indi iki ölkə arasında baş verənlər ilk böhran deyil, yaxın keçmişdə ikincidir. İlk böhran zamanı biz ölkələri yaxınlaşdırmağa çalışmaq üçün fəal rol oynadıq. Bu, təkcə Azərbaycan deyildi, lakin deyərdim ki, Azərbaycan bu prosesdə birinci yerdə idi. Yenə də bu, bağlı qapılar arxasında baş verdi. Biz bunu heç vaxt ictimailəşdirmədik. Biz buna görə heç vaxt özümüzü tərifləməyə çalışmadıq. Biz, sadəcə olaraq, müttəfiqimiz və qardaşımız olan Türkiyəyə, dostumuz İsrailə öz əlaqələrini yenidən qurmaq üçün yardım etmək istədik".

Dövlətlər arasındakı gərgin atmosferin neytrallaşdırılmasına hesablanmış sülhpərvər, barışdırıcı missiya ilk növbədə bu təşəbbüslə çıxış edən tərəfin nüfuzuna əsaslanmalıdır. Bu gün Bakının Yaxın Şərq kimi çətin bölgədə iki regional güc mərkəzinə bir araya gətirmək cəhdi Prezident İlham Əliyevin beynəlxalq nüfuzundan, Türkiyə və İsrail cəmiyyətlərində malik olduğu hörmətdən, eyni zamanda Azərbaycana bir dövlət olaraq bəslənən etimaddan irəli gələn reallıqdır.

Prezident İlham Əliyev bu ilin əvvəlində yerli televiziya kanallarına verdiyi geniş müsahibədə Azərbaycanın xarici siyasətindən bəhs edərkən yeni dünya nizamının formalaşması prosesinə toxunmuşdu. Dövlət başçısının sözlərinə görə, Azərbaycanın xarici siyasət hədəfi yeni nizamda aktiv rol oynamaq və bundan geosiyasi dividendlər əldə etməkdir. Prezident İlham Əliyevin bu bəyanatının nəticələrini az müddət keçməsinə baxmayaraq, artıq görməyə başlamışıq. Dövlətimiz yerləşdiyimiz regiondan kənarda baş verən proseslərdə iştirak edir və bununla da yeni statusunu - orta güc olduğunu əməli addımlarla təsdiq edir. Eyni zamanda Azərbaycanın geosiyasi aktor olaraq bu proseslərdə mövcudluğu həm regional iştirakçılar, həm də daha iri güc mərkəzləri tərəfindən qəbul edilir. Prezident İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycanın xarici siyasətinin uğurlu çoxqütblü formatı bu reallığın əyani təsdiqidir.

*İradə ƏLİYeva,
"Azərbaycan"*